

СУЧАСНИЙ СТАН СИСТЕМИ ПЕНСІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ В УКРАЇНІ, ПРОБЛЕМИ ТА ШЛЯХИ УДОСКОНАЛЕННЯ

У статті «Сучасний стан системи пенсійного забезпечення в Україні, проблеми та шляхи удосконалення» акцентовано увагу на необхідності створення системи пенсійного страхування, що відповідає сучасним процесам розвитку економіки та її повній відповідності ринковим принципам функціонування, та необхідності здійснення глибоких перетворень усієї системи пенсійного забезпечення України.

Здійснено оцінку сучасного стану пенсійного забезпечення, впровадження пенсійної реформи в Україні, визначено ключові тенденції та перспективи, наведено аналіз роботи Пенсійного фонду України у 2015 році. Окреслено ключові проблеми функціонування та удосконалення системи пенсійного забезпечення в Україні. Доведено, що сучасний стан системи пенсійного забезпечення є незадовільним як у суто економічному аспекті (лягає непомірним тягарем на державний бюджет України), так і з погляду соціальної справедливості (недодержання страхових принципів – наявність значних пільг у пенсійному забезпеченні окремих категорій працівників при однаковому розмірі відрахувань; низький рівень пенсій більшості пенсіонерів), не дивлячись на неодноразові спроби її реформування. Визначено основні напрями подальшого удосконалення системи пенсійного забезпечення України.

Ключові слова: система пенсійного забезпечення; Пенсійний фонд; трирівнева пенсійна система; пенсійна реформа; порядок обчислення; пенсійне страхування.

Постановка проблеми та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Одним з пріоритетних напрямів соціальної політики держави в умовах розвитку ринкових відносин є удосконалення системи соціального страхування як основи соціального забезпечення населення. Одним з найбільш складних та значущих процесів на даному етапі розвитку суспільства є пенсійне забезпечення. Необхідність створення системи пенсійного страхування, що відповідає сучасним процесам розвитку економіки та її повній відповідності ринковим принципам функціонування, вимагає глибоких перетворень усієї системи пенсійного забезпечення. Актуальність обраної теми полягає в тому, що сьогodнішня пенсійна система не в змозі забезпечити пенсіонерам гідне життя і тому потребує перегляду і реформування.

Для України, як і для інших країн, актуальною є проблема скорочення населення, його старіння і зростання навантаження на Пенсійний фонд України.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано вирішення даної проблем. Окремі проблеми удосконалення системи пенсійного забезпечення досліджені в публікаціях таких учених, як А. Завгородній, Е. Лібанова, Л. Пилипенко, Д. Полозенко, Л. Ткаченко, провідних фахівців Міністерства праці та соціальної політики, Пенсійного фонду України. Метою цих публікацій є визначення орієнтирів щодо подальшого проведення пенсійної реформи, об-

ґрунтування перспектив розвитку і вдосконалення системи пенсійного забезпечення.

Формування мети (постановка завдання). Однак питання розвитку пенсійної системи, як складової системи соціального захисту досліджено неповною мірою і потребують подальшого вивчення. До того ж, розвиваючись в межах діючих стратегій, складники пенсійної системи перебувають під потужним впливом нестабільного економічного середовища. Аналогічний вплив на суспільне середовище здійснює і пенсійна система.

Виклад основного матеріалу дослідження. Пенсійне забезпечення є основною гарантією матеріального забезпечення непрацездатних громадян. Для непрацездатних осіб похилого віку фактично пенсія стає джерелом їх існування. Згідно Конституції України (ст. 46), рівень життя, який забезпечується пенсією, повинен бути не нижчий, ніж встановлений законом прожитковий мінімум. На жаль, сьогodнішня реальність така, що ця вимога Конституції України не дотримується державою.

Відповідно до Закону України «Про пенсійне забезпечення» державні пенсії можна поділити на такі:

- трудові – за віком; за вислугу років; по інвалідності; на випадок втрати годувальника;
- соціальні.

Законом України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» та Положенням про

Пенсійний фонд, затвердженим постановою Кабінету Міністрів України від 24.10.2007 № 1261, передбачається, що Пенсійний фонд керується у своїй діяльності Конституцією України та законами України, актами Президента України, Кабінету Міністрів України та цим Положенням.

Пенсійні відносини є основним видом суспільних відносин, які складають систему соціального забезпечення. Відносини у сфері пенсійного забезпечення стали єдиним внутрішньо узгодженим і взаємопов'язаним самостійним видом суспільних відносин. Єдність і відносна самостійність пенсійних відносин підтримується й тим, що в Україні здійснюється державна система пенсійного забезпечення. Аналіз пенсійних систем, що використовуються в світі, показує, що всі вони мають як певні переваги, так і окремі недоліки. Тому вибір системи пенсійного забезпечення для кожної країни повинен здійснюватись окремо залежно від конкретних умов.

Солідарна система пенсійного забезпечення в Україні склалася історично і досить довго задовольняла потреби населення. Однак в умовах розвитку ринкових відносин вона не змогла ефективно виконувати покладені на неї функції. Саме тому було цілком адекватним проведення пенсійної реформи і переходу до трирівневої системи пенсійного забезпечення.

Відповідно до Указу Президента України від 13 квітня 1998 р. № 291, який окреслив пріоритетні напрями реформування пенсійного забезпечення, та відповідно до ст. 2 Закону України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» від 9 липня 2003 р., який набув чинності 1 січня 2004 р., система пенсійного забезпечення в Україні складається з таких рівнів:

- 1) солідарна система загальнообов'язкового державного пенсійного страхування;
- 2) накопичувальна система загальнообов'язкового державного пенсійного страхування;
- 3) система недержавного пенсійного забезпечення.

Перші два рівні належать до загальнообов'язкового державного пенсійного страхування. Другий та третій – становлять систему накопичувального пенсійного забезпечення. Громадяни України можуть брати участь одночасно у різних рівнях пенсійної системи.

Перший рівень – солідарна система загальнообов'язкового державного пенсійного страхування. Здійснення виплати пенсій відбувається за рахунок коштів державного Пенсійного фонду, розмір цих пенсій залежить від розміру страхових внесків зайнятих громадян та страхового стажу.

Солідарна пенсійна система забезпечує мінімальну та гарантовану пенсію, що надається державою. Метою цієї системи є гарантування мінімального доходу для кожного громадянина, який вийшов на пенсію. Така система належить до соціального захисту населення. Кошти для фінансування пенсійних виплат надходять до Пенсійного фонду України з обов'язкових відрахувань від заробітної плати громадян.

Пенсія нараховується тільки за ті роки (місяці), коли працівник або підприємство-роботодавець фактично сплачували страхові внески із заробітної плати, яка була не менше, ніж встановлена урядом мінімальна зарплата. Розрахунок величини пенсії проводиться

за страховим стажем, а саме за той період, коли громадянин вносив обов'язкові платежі до Пенсійного фонду.

Але солідарна система забезпечує пенсіонерам тільки мінімальні виплати. Зазвичай, вони становлять не більше 30–35 % від отриманого до виходу на пенсію середнього доходу працівника.

Внесок до пенсійного фонду береться з єдиного соціального внеску (ЕСВ), який сплачує працівник зі своєї зарплати або підприємство-роботодавець на заробітну плату працівника. Ставка єдиного соціального внеску на зарплату залежить від того, яким видом діяльності займається дане підприємство і складає від 36,76 % до 49,7 %. З них до пенсійного фонду сплачується 88,29 % (це становить 32,455 % – 43,88 %). Ставка ЕСВ із заробітної плати працівника фіксована, складає 3,6%, до Пенсійного фонду також відраховується 88,29 % (це становить 3,1784 %) [1].

Наступний (другий) рівень – накопичувальна система загальнообов'язкового державного пенсійного страхування. Вона базується на принципах акумулювання коштів застрахованих осіб у Накопичувальному фонді та фінансування витрат на оплату договорів страхування довічних пенсій і одноразових виплат. Ці кошти інвестуються в економіку країни з метою отримання доходу. Всі зібрані кошти є власністю громадян, а виплати з Накопичувального фонду здійснюються додатково до загальнообов'язкових пенсійних виплат.

Третій рівень – система недержавного пенсійного страхування. Вона базується на принципах добровільної участі населення у формуванні пенсійних накопичень і здійснюється недержавними пенсійними фондами, страховими компаніями та банками. Виплати здійснюються незалежно від отримання виплат за загальнообов'язковим державним пенсійним страхуванням.

Після прийняття законів України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» і «Про недержавне пенсійне забезпечення» в 2004 році було розпочато впровадження пенсійної реформи, яка повинна була забезпечити перехід до трирівневої пенсійної системи. Але ці новації, на жаль, залишилися на папері. Передбачалось ввести у дію другий рівень накопичувальної системи загальнообов'язкового державного пенсійного страхування у 2012 році. Частина обов'язкових пенсійних відрахувань (до 7% від заробітної плати працівника) повинна була бути направлена на персональні рахунки громадян. Ці кошти мали бути інвестовані в українську економіку, а інвестиційний дохід з них збільшував би розмір майбутніх пенсійних виплат [1].

Вважається, що одночасне впровадження всіх рівнів забезпечує стійкість та стабільність пенсійної системи, бо сприяє вирівнюванню імовірних фінансових та демографічних ризиків. Проте, через економічні проблеми, відсутність інфляційних індексацій доходів та недостатність довіри до банківської системи, у громадян просто не вистачає коштів на участь у другому та третьому рівнях. Тому, другий рівень так і залишається досі не впровадженим, а третій – все ще обмежений в обсягах. Таким чином, більша частина пенсій в Україні акумулюється і виплачується за

рахунок коштів Пенсійного фонду, тобто солідарної системи, яка не може самостійно впоратися з наявними в країні негативними фінансовими і демографічними факторами.

Згідно з українським законодавством Пенсійний фонд функціонує, як самостійна фінансова структура, його кошти не входять до державного бюджету і не можуть бути використані на інші цілі, крім виплати пенсій і допомоги.

Бюджет Пенсійного фонду складається з дохідної та видаткової частини. До джерел формування коштів солідарної пенсійної системи, насамперед, належать власні надходження ПФУ, які включають:

1) Страхові внески на загальнообов'язкове державне пенсійне страхування (крім частини внесків, які спрямовуються до Накопичувального фонду).

2) Кошти державного бюджету та цільових фондів, що перераховуються до Пенсійного фонду у випадках, передбачених законодавством. Державний бюджет несе відповідальність за виплату пенсій військовослужбовцям рядового і сержантського складу, членам їхніх сімей, виплати здійснюються Пенсійним фондом і мають відшкодуватись державою у повному обсязі з урахуванням витрат на доставку пенсій. Насправді суми виплачених Пенсійним фондом пенсій військовослужбовцям перевищують відшкодування.

3) Суми від фінансових санкцій, застосованих відповідно до чинного законодавства до юридичних та фізичних осіб за порушення встановленого порядку нарахування, обчислення і сплати страхових внесків та використання коштів Пенсійного фонду, а також суми адміністративних стягнень, накладених відповідно до законодавства на посадових осіб та громадян за ці порушення, та інші надходження відповідно до законодавства

4) Компенсація Пенсійному фонду різниці між сумою страхових внесків, сплачених сільськогосподарськими підприємствами – суб'єктами спеціального режиму оподаткування за спеціальною ставкою, та внесками, які були б сплачені ними на загальних підставах.

5) Благодійні внески юридичних та фізичних осіб – законодавчо передбачена можливість пожертв на користь Пенсійного фонду України зі сторони юридичних та фізичних осіб, а також громадських організацій.

6) Добровільні внески. Пенсійний фонд щороку отримує добровільні внески на загальнообов'язкове державне пенсійне страхування від деяких громадян.

7) Інвестиційний дохід, який отримується від інвестування резерву коштів для покриття дефіциту бюджету Пенсійного фонду в майбутніх періодах.

8) Інші надходження відповідно до законодавства.

Основа бюджету Пенсійного фонду – це страхові внески з офіційно отриманої заробітної плати, тому для його стабільного функціонування необхідно забезпечити їх надходження в повному обсязі.

Впродовж 2014 року органами Пенсійного фонду забезпечувалось надходження зборів на обов'язкове державне пенсійне страхування, що відповідно до закону сплачуються з окремих видів господарських операцій, які зараховуються до державного бюджету і спрямовуються на фінансування пенсійних виплат.

Зокрема, це сплата таких зборів:

- з операцій з купівлі іноземної валюти в готівковій/безготівковій формі – 6,66 млрд грн;

- при купівлі ювелірних та побутових виробів з дорогоцінних металів – 33,5 млн грн;

- під час набуття права власності на легковий автомобіль – 1,1 млрд грн;

- з операцій придбання (купівлі-продажу) нерухомого майна – 562,9 млн грн;

- з користування та надання послуг стільникового рухомого зв'язку – 1,3 млрд грн.

Їх річний обсяг склав 9,6 млрд гривень.

З фондів соціального страхування загалом надійшло 134,5 млн грн, в тому числі:

- Фонду загальнообов'язкового державного соціального страхування на випадок безробіття – 67,8 млн грн;

- Фонду соціального страхування від нещасних випадків на виробництві та професійних захворювань – 66,7 млн грн.

Загальний фінансовий ресурс Пенсійного фонду України для забезпечення виплати пенсій та грошової допомоги, а також інших запланованих витрат у 2014 році становив 245,2 млрд грн:

- залишок коштів на початок року – 2,4 млрд грн;

- власні надходження – 165,9 млрд грн;

- кошти Державного бюджету України – 75,8 млрд грн;

- кошти фондів соціального страхування – 0,1 млрд грн;

- позика з державного бюджету – 0,97 млрд грн [6].

Протягом минулого 2015 року загальні доходи бюджету Пенсійного фонду становили 264,7 млрд грн, з яких 14 млрд грн – кошти державного бюджету – на авансове фінансування виплат пенсій січня 2016 року. Загальні доходи порівняно з 2014 роком зросли на 8,9 млрд грн, або на 3,7 %.

Власні надходження Пенсійного фонду становили 169,8 млрд грн і порівняно з 2014 роком зросли на 5,9 млрд грн (103,6 %). Фактичні власні надходження на 2,6 млрд грн, що менше від запланованого. Це пов'язано зі зменшенням надходжень у Донецькій та Луганській областях на 8,5 млрд грн у зв'язку з АТО [7].

Протягом 2015 року Пенсійним фондом залучалися позики з Державного бюджету у сумі 38,5 млрд грн для покриття тимчасових касових розривів з виплати пенсій, їх погашення забезпечено протягом року у повному обсязі.

При цьому, станом на 1 січня 2016 року сформовано перехідний залишок власних коштів в сумі 834,6 млн грн, який спрямовано на забезпечення фінансування пенсій січня місяця.

Одним з основних пріоритетів роботи органів Пенсійного фонду є наповнення бюджету Фонду та погашення заборгованості із платежів до Фонду. Загальна заборгованість із платежів до Фонду станом на 1 січня 2016 року становила 16,78 млрд грн, у тому числі, заборгованість із сплати єдиного соціального внеску – 6,6 млрд грн (39,6 %), з відшкодування пільгових пенсій – 8,4 млрд грн (50,2 %), наукових пенсій – 0,1 млрд грн (0,6 %), фінансових санкцій та пені – 0,5 млрд грн (3,1 %), недоїмки із сплати страхових внесків попередніх періодів – 1,1 млрд грн (6,4 %), регресних вимог – 24,8 млн грн (0,1 %).

Разом у 2015 році органами Пенсійного фонду України погашено заборгованості з платежів до Фонду на загальну суму 726,6 млн грн. Вся непогашена заборгованість охоплена заходами стягнення.

Одним із резервів наповнення бюджету фонду є детінізація заробітної плати та легалізація зайнятості населення.

Протягом 2015 року майже 1,2 млн осіб отримували заробітну плату на рівні або менше мінімальної, що становить 11,7 % від загальної чисельності працюючих.

Завдяки спільній праці із органами Державної фіскальної служби, органами виконавчої влади, соціальними партнерами легалізовано 110,5 тис. робочих місць, в результаті чого мобілізовано 104,1 млн грн єдиного соціального внеску [7].

До напрямів видатків пенсійного фонду належать: виплата пенсій (за віком; за інвалідністю; при втраті годувальника; соціальних; інших видів); реалізація державних, регіональних, обласних програм соціальної підтримки пенсіонерів, інвалідів, дітей, інших категорій громадян, що потребують допомоги; утримання органів Пенсійного фонду; організація і проведення масово-роз'яснювальної роботи.

Загальні видатки Пенсійного фонду у 2015 році склали 265, 7 млрд грн. Протягом 2015 року Пенсійним фондом України своєчасно та в повному обсязі забезпечено фінансування видатків на виплату пенсій.

Загальні видатки у 2015 році розподілилися наступним чином:

170, 9 млрд грн (64,3 %) – за рахунок власних коштів; 94,8 млрд грн (35,7 %) – за рахунок коштів Державного бюджету. У той же час в 2014 році ці показники склали 192,4 млрд грн та 50,9 млрд грн відповідно.

На пенсійні виплати спрямовано 262 млрд грн, інші видатки склали 3,6 млрд грн. У цілому видатки на пенсійні виплати порівняно з 2014 роком зросли на 8,2 млрд грн, або на 9,1 %.

Це зростання пов'язане з підвищенням у вересні 2015 року мінімального розміру пенсії (3,4 млрд грн) та виплатою пенсій пенсіонерам-переселенцям за попередні періоди на загальну суму 4,8 млрд грн [7].

Стан пенсійної системи та можливості її розвитку особливо залежать й від демографічної ситуації.

Для України, як і для багатьох країн світу, головною демографічною ознакою поточного століття є старіння населення, що виявляється у зростанні частки осіб похилого віку на одиницю працездатного населення. Якщо в 1966 році частка населення пенсійного віку становила 16 %, то в 2006 році його чисельність збільшилась у 1,5 рази, а до 2046 року зросте до 35 % загальної кількості населення України.

При цьому з 2004 року почалося зменшення чисельності осіб працездатного віку, яке надалі буде прискорюватися. На сьогодні чисельність платників внесків на пенсійне страхування становить 15,2 мільйона осіб, а чисельність пенсіонерів – 13,7 мільйона. Таким чином, 10 працюючих українців охоплюють 9 пенсіонерів, і якщо ситуація залишиться без змін, то до середини 2020-х років кількість пенсіонерів може перевищити кількість працюючих [4].

За даними Державного комітету статистики кількість пенсіонерів у 2011 році збільшилась на 16,9 тис. осіб, у 2012 році порівняно із попереднім періодом кількість пенсіонерів зросла на 82,5 тис. осіб (табл. 1). Показник кількості пенсіонерів з розрахунку на 1000 населення становив у 2010 році 299 осіб, у 2011 році – 300 осіб, а вже у 2012 році – 303 особи [2].

Таблиця 1

Зміна кількості населення України, кількості пенсіонерів та працюючих, у віці 15–70 років за 2010–2012 роки*

Роки	Кількість населення, тис. осіб	Кількість працюючого населення, у віці 15–70 років, тис. осіб	Кількість пенсіонерів, тис. осіб
2010	45962,9	20266,0	13721,1
2011	45778,5	20324,2	13738,0
2012	45633,6	20354,3	13820,5

Розглянувши таблицю, бачимо стійку тенденцію скорочення чисельності населення України з кожним наступним роком. У 2011 році порівняно із 2010 роком вона зменшилась на 184,4 тис. осіб, а у 2012 році у порівнянні із попереднім – на 144,9 тис. осіб. Кількість працюючих у 2011 році відносно 2010 року збільшилась на 58,2 тис. осіб, а у 2012 році – на 30,1 тис. осіб. Дані свідчать про те, що не дивлячись на збільшення кількості працюючого населення, ситуація суттєво не змінюється, адже кількість пенсіонерів також збільшується, а останніми роками навіть перевищує темпи приросту чисельності працюючого населення.

Виходячи із збільшення людей пенсійного віку, збільшуються і видатки Пенсійного фонду. Станом на 1 січня 2016 року на обліку в Пенсійному фонді України перебувало 12312,5 тис. пенсіонерів, що на 165, 3 тис. пенсіонерів більше порівняно з 2014 роком.

Пенсію за Законом України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» отримують

11 222,7 тис. осіб, або 91,4 %, із них – 9 228, 6 тис. осіб, або 82,2 % отримують пенсію за віком.

Середній розмір пенсії по Україні на 1 січня 2016 р. становив 1700,22 грн, проти 1581,54 грн на 1 січня 2015 року.

Починаючи з 2013 року в Україні спостерігається проблема пенсійної системи і причинами цього можна вважати: збільшення відсотків внутрішнього державного боргу, збільшення кількості осіб пенсійного віку, економічна криза в країні, через що зменшувалися обсяги заробітної плати, і, як результат, надходження до державного бюджету та пенсійного фонду. Також важливою передумовою появи проблем у пенсійній системі є те, що в нашій країні не створюються нові робочі місця для молодих спеціалістів. Це призводить до того, що молодь працює нелегально, зайнята в тіньовому секторі, а отже, скорочуються надходження до Пенсійного фонду із їх можливої зарплати.

Також, в нашій країні спостерігається тенденція до збільшення працюючих пенсіонерів, така ситуація зумовлена багатьма чинниками.

По-перше, це брак коштів для існування, оскільки невеликі розміри пенсій не можуть повністю задовольнити всі потреби пенсіонерів. Якщо звернутись до схеми, яка відображає ієрархічно структуроване соціально-економічне задоволення людей похилого віку в Україні та зарубіжних країнах, то можна побачити, що в Україні пенсія може задовольнити тільки найнеобхідніші потреби, тобто фізіологічні потреби, і може, частково, проблеми безпеки.

По-друге, щоб забезпечити соціальні потреби, потреби самовираження та поваги, пенсіонери продовжують працювати. Щоб почувати себе цінним та потрібними, вони залишаються на своїх посадах, тим самим не дають можливості працювати молодим спеціалістам, тобто немає трудового обміну. Як результат, молоді фахівці або залишаються без роботи, або залишаються на мінімальній ставці, а це призводить до скорочення надходжень в пенсійний фонд.

По-третє, в нашій країні не актуально бути пенсіонером, немає спеціальних державних закладів, де б люди похилого віку могли проводити свій час, спілкуватися, грати, займатися спортом, розважати себе.

У зарубіжних країнах пенсія майже повністю задовольняє всі потреби пенсіонерів [1].

І все ж таки, не дивлячись на суттєві проблеми розвитку пенсійної системи, можна виокремити і позитивні зрушення у цій сфері. Відповідно до вказаного законодавства, основними нововведеннями в пенсійному забезпеченні стали такі: формулювання механізму обрахування та сплати страхових внесків на пенсійне страхування; заміна трудового стажу на страховий стаж; встановлення нових механізмів залежності розміру пенсій від величини страхового стажу та розміру заробітку, обчислення страхового стажу із введенням коефіцієнта страхового стажу, а також заробітку для нарахування пенсії з урахуванням коефіцієнта заробітної плати тощо. Крім того, при проведенні цієї реформи здійснено ряд перетворень, важливих для подальшого розвитку пенсійної системи, насамперед в солідарній системі: забезпечено нарахування пенсій на підставі даних системи персоніфікованого обліку; застосовано поділ джерел фінансування пенсійних виплат по різних пенсійних програмах між бюджетом Пенсійного фонду і державним бюджетом; зменшено обсяг пільг по сплаті страхових внесків; передача Пенсійному фонду України функцій по призначенню та виплаті пенсій від Міністерства оборони України, Служби Безпеки України, Служби зовнішньої розвідки, Міністерства з надзвичайних ситуацій, Міністерства внутрішніх справ України, Державної фіскальної служби України, Державного департаменту з питань виконання покарань та деяких інших.

Якщо розглядати конкретні результати, то можна зазначити наступне:

1. Відбулося обмеження виплати пенсій працюючим пенсіонерам, на період з «01» квітня 2015 року по «01» січня 2016 року, у розмірі 85 %, але не менше прожиткового мінімуму, який встановлено для осіб, що втратили працездатність.

2. Передбачено скасування виплат спеціальних пенсій (у період роботи на відповідних посадах) народним депутатам, державним службовцям та прирівняним до них особам, суддям, прокурорам та іншим особам, на яких поширюється дія законів, зазначених у статті 47 в новій редакції. Таким чином, особи, зазначені вище, можуть у період обіймання посади отримувати або заробітну плату, або пенсію. Проте, у період роботи на інших посадах/роботах, пенсія таким особам нараховується за загальним правилом, а саме у розмірі 85 відсотків розміру призначеної пенсії, але не менше розміру прожиткового мінімуму, встановленого для осіб, які втратили працездатність.

3. Впроваджене поетапне підвищення пільгового пенсійного віку для жінок на 5 років, а також підвищення на 5 років страхового, а по окремих професіях, і спеціального стажу для осіб, що мають право на пенсії за роботу в шкідливих та особливо шкідливих умовах праці та на пенсії за вислугу років.

4. Змінено також процедуру обчислення всіх пенсій. Замість чинної норми, де застосовується середня заробітна плата в Україні за три календарні роки, що передують року звернення за призначенням пенсії, відтепер для обчислення всіх пенсій буде використовуватися середня заробітна плата в Україні, з якої сплачено страхові внески, за 2012, 2013, 2014 роки.

Неодноразово робились спроби винайти додаткові джерела надходжень до Пенсійного фонду України. Зокрема: прийнятий Верховною Радою законопроект, який продовжував термін обмеження права жінок, яким виповнилося 55 років, звертатися за достроковим призначенням пенсії; а також обкладання податком на прибуток пенсій, що перевищують три мінімальних прожиткових мінімуми (тобто, з пенсій, що вище 3654,00 грн стягується 20 % прибуткового податку), проте він не отримав законодавчого закріплення.

Висновок. Отже, всі зазначені заходи мають на меті тільки наповнення дохідної частини пенсійного фонду України, але ніяк не покращення рівня пенсійного забезпечення в країні. Незважаючи на безперервні спроби удосконалення пенсійної системи вона, на жаль, досі залишається малоефективною у всіх аспектах. Вона обтяжує державний бюджет країни (економічний аспект) та є соціально несправедливою, оскільки порушення принципів страхування призводить до того, що у пенсійному забезпеченні існують безліч пільг для певних категорій працівників, а для основної частини пенсіонерів пенсії залишаються на досить невисокому рівні. Тому, на нашу думку, основними напрямками подальшого удосконалення пенсійної системи України мають бути: істотне удосконалення солідарної пенсійної системи; створення сприятливих економічних умов для практичного запровадження накопичувальної системи пенсійного забезпечення; заохочення підприємств та організацій для створення у державних банках депозитних фондів для накопичення пенсії, як прототипу недержавного пенсійного страхування.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бренер А. В. Аналіз сучасного стану пенсійного забезпечення України з 2010–2015 рр. [Електронний ресурс] / А. В. Бренер, Ю. О. Набатова. – Режим доступу : <http://www.m.nauka.com.ua/?op=1&j=efektyvna-ekonomika&s=ua&z=4054>.
2. Лук'яновець А. Пенсійне забезпечення в Україні [Електронний ресурс] // А. Лук'яновець // Науковий блог НаУ «Острозька Академія». – Режим доступу : <http://naub.oa.edu.ua/2014/pensijne-zabezpechennya-v-ukrajini/>.
3. Бюджетна система : [підручник] / За наук. ред. В. М. Федосова, С. І. Юрія. – К. : Центр учбов. літератури ; Тернопіль : Екон. думка, 2012. – 871 с.
4. В Україні на 10 працівників – 9 пенсіонерів. А буде ще гірше? [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://life.pravda.com.ua/technology/2009/04/10/17703/>.
5. Закон України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» від 09.07.2013 № 1058-IV [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1058-15>.
6. Звіт про роботу Пенсійного фонду України у 2014 році [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.pfu.gov.ua/pfu/doccatalog/document?id=227018>.
7. Звіт про роботу Пенсійного фонду України у 2015 році [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://pensia.ua/ua/gazeta/articles/item/1722-rovnyi-zvit-roboty-pensiinoho-fondu-ukrainy-za-2015-rik>.
8. Пенсійна реформа : зупинка чи пауза? [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://tyzhden.ua/Economics/150656>.

Е. В. Новицкая,

Черноморский государственный университет им. Петра Могилы, г. Николаев, Украина

**СОВРЕМЕННОЕ СОСТОЯНИЕ СИСТЕМЫ ПЕНСИОННОГО ОБЕСПЕЧЕНИЯ
В УКРАИНЕ, ПРОБЛЕМЫ И ПУТИ СОВЕРШЕНСТВОВАНИЯ**

В статье «Современное состояние системы пенсионного обеспечения в Украине, проблемы и пути совершенствования» акцентировано внимание на необходимости создания системы пенсионного страхования, что соответствует современным процессам развития экономики и ее полном соответствии рыночным принципам функционирования, и необходимости осуществления глубоких преобразований всей системы пенсионного обеспечения Украины.

Осуществлена оценка современного состояния пенсионного обеспечения, внедрение пенсионной реформы в Украине, определены ключевые тенденции и перспективы, приведен анализ работы Пенсионного фонда Украины в 2015 году. Обозначены ключевые проблемы функционирования и совершенствования системы пенсионного обеспечения в Украине.

Предметом исследования является современное состояние, особенности, проблемы и перспективы совершенствования системы пенсионного обеспечения в Украине.

Целью данной работы является исследование основных направлений пенсионной реформы, анализ взаимосвязи ее основных составляющих и проведения предварительной оценки эффективности применения разработанных механизмов реформирования.

Научная новизна полученных результатов обусловлена тем, что данное исследование является попыткой комплексного анализа современного состояния пенсионного обеспечения, проблем и путей совершенствования системы пенсионного обеспечения в современной Украине.

Доказано, что современное состояние системы пенсионного обеспечения является неудовлетворительным, как в сугубо экономическом аспекте (ложится непомерным бременем на государственный бюджет Украины), так и с точки зрения социальной справедливости (несоблюдение страховых принципов – наличие значительных льгот в пенсионном обеспечении отдельных категорий работников при одинаковом размере отчислений; низкий уровень пенсий большинства пенсионеров), несмотря на неоднократные попытки ее реформирования. Определены основные направления дальнейшего совершенствования системы пенсионного обеспечения Украины.

Ключевые слова: система пенсионного обеспечения; Пенсионный фонд; трехуровневая пенсионная система; пенсионная реформа; порядок исчисления; пенсионное страхование.

Е. Novyckaya,

Petro Mohyla Black Sea State University, Mykolayiv, Ukraine

THE MODERN STATE PENSION SYSTEM IN UKRAINE, PROBLEMS AND WAYS OF IMPROVEMENT

The article «The modern state pension system in Ukraine, problems and ways of improvement» focused on the need for the establishment of the pension insurance system that meets the modern processes of economic development and its full compliance with the market principles of functioning, and the need to implement profound reforms of the whole pension system of Ukraine.

Carried out assessment of the current state of pension provision, the implementation of the pension reform in Ukraine, identifies key trends and prospects, the analysis of the operation of the Pension Fund of Ukraine in 2015. Highlighted the key issues of functioning and improvement of the pension system in Ukraine.

The aim of this work is to study the main directions of the pension reform, the analysis of the relationship between its basic components and conduct a preliminary assessment of the effectiveness of the developed mechanisms of reform.

Researched current status, characteristics, problems and prospects of perfection of pension system in Ukraine.

Scientific novelty of the results is due to the fact that this study is an attempt of complex analysis of the current state of pension provision, problems and ways of improving the pension system in Ukraine.

Proved that the modern state pension system is unsatisfactory, both in purely economic terms, and from the point of view of social justice, despite repeated attempts to reform it. Identified key areas for further improvement of the pension system of Ukraine.

Key words: pension system; Pension Fund; a three-tier pension system; pension reform; calculation; pension insurance.

Рецензенти: Сорока С. В., д-р наук з держ. упр., доцент;

Козлова Л. В., канд. наук з держ. упр.